

DE ENCI-GROEVE, EEN (RUG)STREEPJE VOOR

VERSLAG VAN EEN EXCURSIE VAN DE HERPETOLOGISCHE STUDIEGROEP

A.J.W. Lenders, Groenstraat 106, 6074 EL Melick

Dagbouwgroeves bezitten door hun aparte klimatologische omstandigheden vaak een van het omringende gebied afwijkende flora en fauna. Door extreem hoge zomerse temperaturen komen er plante- en diersoorten voor die hun hoofdverspreiding hebben in Zuid- en Oost-Europa. Zo hebben de Zuidlimburgse groeves in herpetologisch opzicht een bijzondere betekenis voor met name de Geelbuikvuurpad en de Vroedmeesterpad.

GROEVES EN HERPETOFAUNA

Open groeves staan al vele jaren in de belangstelling bij herpetologen. De meeste Zuidlimburgse groeves zijn dan ook landelijk bekend. In de meeste dagbouwgroeves vinden frequent inventarisaties plaats. Van deze onderzoeken wordt regelmatig verslag gedaan. De meeste interesse gaat uit naar de Juliana- en de NEKAMI-groeve omdat deze de laatste Limburgse populaties van de Geelbuikvuur-

pad herbergen (HANEKAMP & STUMPEL, 1984; LAAN & VERBOOM, 1986; VAN DEN BROEK, 1987; VERBOOM & LAAN, 1988; LENDERS & VAN DEN BROEK, 1992; LAAN & VERBOOM, 1994). Daarnaast krijgen de Meertensgroeve en de Curfsgroeve veel aandacht in verband met de aanwezigheid van Vroedmeesterpadden (BERGMANS & ZUIDERWIJK, 1983; BERGERS & FOPPEN, 1985; BERGERS *et al.*, 1985; VAN DEN BROEK & LENDERS, 1987; CROMBAGHS, 1987; LENDERS, 1992; CROMBAGHS *et al.*, 1992; HELMICH, 1993).

De ENCI-groeve wordt in vergelijking met de

hierboven genoemde groeves slechts weinig bezocht. De hoofdreden voor deze ommissie is dat de groeve niet voor publiek toegankelijk is en alleen met een speciale vergunning is te betreden. De meest recente inventarisatie vond plaats in 1983 in het kader van de heruitgave van het boek van Van Schaik over de Sint Pietersberg (LENDERS, 1983).

Op 11 juni 1994 werd door de Herpetologische Studiegroep van het Genootschap in samenwerking met de Herpetologische Werkgroep van LIKONA opnieuw een veldbezoek aan de groeve gebracht. Het doel van de excursie was na ruim 10 jaar weer inzicht te krijgen in het actuele amfibieënbestand.

DE ENCI-GROEVE

In vergelijking met 1983 is het oppervlak van de groeve nauwelijks uitgebreid. De mergelwinning heeft vooral in de diepte plaatsgevonden waardoor een aantal plateaus zijn gevormd (figuur 1). Op deze plaatsen stagneert het water dat uittreedt uit de groeewanden en via de plateaus de laagst gelegen putten opzoekt. In de centrale delen van de groeve waar nog werkzaamheden plaatsvonden zijn zo diverse ondiepe plassen ontstaan zonder enige begroeiing.

In het westelijk deel van de groeve hebben een aantal jaren geen activiteiten meer plaatsgevonden. Tegen de rand van de groeve heeft zich struikgewas gevormd waartussen een tweetal poelen zijn gelegen. Langs deze opslag van bomen en struiken ligt een vlakte die naar het noordwesten toe breder wordt. Hier treffen we enkele diepe met water gevulde sleuven aan, afgewisseld met ondiepe plassen, gelegen in een opkomende pioniervegetatie (figuur 2). In het zuidelijk deel ligt al vele jaren een visvijver die voor het grootste deel wordt omgeven door opgaande begroeiing. Het meest noordelijke deel van de groeve werd tijdens de excursie niet bezocht.

FIGUUR 1. Overzicht van de ENCI-groeve met uitzicht op een aantal plateaus (foto: A. Lenders).

FIGUUR 2.
Plassen met pionier-
vegetatie in het
westelijk deel van
de groeve
(foto: A. Lenders).

De inventarisaties spitsten zich toe op een viertal locaties (figuur 3). Allereerst werd aandacht geschonken aan de visvijver met omringende vegetatie (A). Daarna werd de met bomen en struiken begroeide westelijke steilrand onderzocht, inclusief poelen en

aangrenzende stenige vlakte (B). Vervolgens werd het sleuven- en plassen gebied met de pioniervegetatie (C) bekeken. Tenslotte werden de laagst gelegen maagdelijke terreinen (D) bezocht met daarin grote ondiepe waterpartijen.

TABEL 1. Waarnemingen van amfibieën in de ENCI-groeve. Voor de verklaring van de letters die de locaties aangeven wordt verwezen naar de tekst en het overzichtskaartje.

Soort	Locatie	Aantallen
Kleine watersalamander (<i>Triturus vulgaris</i>)	B C	M(2) + V(3) M(11) + V(17) + J(15) + L(2)
Bruine kikker (<i>Rana temporaria</i>)	A B C	S(2) + J(3) S(4) + L(20) S(30) + J(20) + L(>1000)
Middelste groene kikker (<i>Rana klepton esculenta</i>)	C	M(1) + V(1)
Groene kikker-complex (<i>Rana esculenta</i> synklepton)	C	A(4)
Gewone pad (<i>Bufo bufo</i>)	A	L(>1000)
Rugstreeppad (<i>Bufo calamita</i>)	B C D	A(2) M(2) + V(3) + S(15) + L(>1000) + E(2) L(40)

Legenda:

A = adult, M = mannetje, V = vrouwtje, S = subadult, J = juveniel, L = larven, E = eisnoer

DE AMFIBIEËN

In de groeve werden vijf soorten amfibieën aangetroffen. Het betreft de Kleine watersalamander, de Bruine kikker, de Middelste groene kikker, de Gewone pad en de Rugstreeppad. Vier van deze soorten komen in grote aantallen in de groeve voor. Alleen Groene kikkers blijken relatief zeldzaam te zijn. Een vergelijking met het laatste onderzoek in 1983 (LENDERS, 1983) leert dat de samenstelling van de herpetofauna niet of nauwelijks is veranderd. Evenals toen werden er ook nu geen reptielen in de groeve aangetroffen. Was in 1983 de Gewone pad het meest algemene amfibie, thans moeten we constateren dat de Bruine kikker en de Rugstreeppad zeker in net zulke grote aantallen in de groeve voorkomen. Van alle drie de soorten werden duizenden larven gevonden.

Maar ook de Kleine watersalamander is frequent in de groeve aangetroffen. Er werden enkele tientallen dieren gevonden. De Groene kikker is het enige amfibie dat echt zeldzaam is. In totaal werden 6 adulte groene kikkers gezien. Hiervan werden twee dieren gevangen en gedetermineerd als *Rana klepton esculenta*. Tabel 1 geeft een overzicht van de vondsten op de verschillende locaties.

In 1983 werd nog verondersteld dat op korte termijn nieuwe soorten de groeve zouden bereiken (LENDERS, 1983). Gedacht werd aan de Vroedmeesterpad en de Meerkikker. Voor beide soorten is de Maas blijkbaar toch een te grote barrière gebleken. Ook de veronderstelling dat de Alpenwatersalamander op de Sint-Pietersberg zou kunnen voorkomen werd met deze inventarisatie niet bevestigd. De dichtstbijzijnde populatie van deze soort komt voor in het Cannerbosch aan de overzijde van de Jeker (LENDERS, 1991; HERMANS, 1992).

Herpetologisch gezien moet de meeste waarde worden toegekend aan het massale voorkomen van de Rugstreeppad (figuur 4). De ENCI-groeve herbergt een van de grootste, zoniet de grootste, populatie van deze dieren in Limburg en is daarmee van nationaal belang. Het biotoop is uitermate geschikt voor de Rugstreeppad. Doordat de groeve nog in exploitatie is krijgt de vegetatie in grote delen van de groeve geen kans zich te ontwikkelen. Het zijn juist de maagdelijke terreinen en de stukken met een beginnende pioniervegetatie die van belang zijn voor de voortplanting van de soort. Voor de ei-afzetting kiezen Rugstreeppadden ondiep water uit. Doordat de temperatuur van het water in de ondiepe plassen

door de sterke zoninstraling hoog oploopt gaat de larvale ontwikkeling van de dieren erg snel. Omdat de plassen in de ENCI-groeve door een vrijwel constante watertoevoer niet snel uitdrogen komen er in vergelijking met andere gebieden veel larven tot metamorfose. Dit betekent dat er ieder jaar een enorme populatie-aanwas plaatsvindt. Daarbij komt dat ook het landbiotoop in de groeve door de aanwezigheid van veel schuilplaatsen uitermate geschikt is.

Zolang de groeve in exploitatie is hoeft voor het voortbestaan van de Rugstreeppad niet te worden gevreesd. Belangrijk is wel dat er altijd ondiepe waterpartijen in de groeve aanwezig blijven. Voor het overige zal deze pionier onder de amfibieën zich ongetwijfeld redden. En ondanks de afwezigheid van de bijzondere Zuidlimburgse soorten als Vroedmeesterpad en Geelbuikvuurpad heeft de ENCI-groeve daarmee toch een (rug)streepje voor.

DANKWOORD

Een woord van dank gaat uit naar de directie van de ENCI die het met haar toestemming mogelijk maakte de groeve in 1994 opnieuw te inventariseren. Tevens een woord van dank aan onze Belgische vrienden voor de samenwerking bij deze excursie die in de namiddag een vervolg had op Belgisch grondgebied.

SUMMARY

REPORT ON A HERPETOLOGICAL FIELD TRIP TO THE ENCI QUARRY

This paper reports on a herpetological survey of the ENCI quarry, a marl pit near Maastricht in Limburg. 5 species of amphibians were found in the quarry. The most important discovery concerned a very large population of the Natterjack toad (*Bufo calamita*). The quarry is of national importance for this species.

LITERATUUR

- BERGERS, P.J.M. & R.P.B. FOPPEN, 1985. De vroedmeesterpad (*Alytes obstetricans*) in de Meerstengroeven te Vilt. Rapport no. 239, Zoologisch Laboratorium, Afdeling Dieroecologie, Katholieke Universiteit Nijmegen.
- BERGERS, P., R. FOPPEN & J.J. VAN GELDER, 1985. De Vroedmeesterpad in Zuid-Limburg. Natuurhistorisch Maandblad 74: 131-134.
- BERGMANS, W. & A. ZUIDERWIJK, 1983. Motor-cross in de Meerstengroeven niet ongevaarlijk voor Vroedmeesterpad. Privé uitgave.
- BROEK, T. VAN DEN, 1987. Herpetologische waarnemingen in de Julianagroeven (L). In: Stichting Herpetologische Studie-

groepen, 1987. Verspreiding van de herpetofauna in Limburg, Noord-Brabant, Gelderland, Utrecht en Zeeland 1986. Maastricht: Stichting Herpetologische Studiegroepen, Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, 67-68.

BROEK, T.A.P. VAN DEN & A.J.W. LENDERS, 1987. Herpetologische waarden van de Cursusgroeve (L), voorlopige notitie. In: Stichting Herpetologische Studiegroepen, 1987. Verspreiding van de herpetofauna in Limburg, Noord-Brabant, Gelderland, Utrecht en Zeeland 1986. Maastricht: Stichting Herpetologische Studiegroepen, Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, 64-66.

CROMBAGHS, B., 1987. De Vroedmeesterpad in de Meerstengroeven te Vilt, 1986. Consulentenschap Natuur, Milieu en Faunabeheer in de provincie Limburg.

CROMBAGHS, B., G. HOOGWERF & T. VAN DEN BROEK, 1993. De Meerstengroeven te Vilt als leefgebied voor de Vroedmeesterpad *Alytes obstetricans*. Nijmegen: Limes Divergens.

HANEKAMP, G. & A.H.P. STUMPEL, 1984. De Geelbuikvuurpad, *Bombina variegata* (L), in Nederland met uitsterven bedreigd. Natuurhistorisch Maandblad 73: 84-89.

HERMANS, J.T., 1992. Alpenwatersalamander. In: J.E.M. van der Coelen (red.), Verspreiding en ecologie van amfibieën en reptielen in Limburg: 46-56. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Stichting RAVON; Maastricht, Nijmegen.

HELMICH, M., 1993. De Vroedmeesterpad in de Meerstengroeven. Natuurhistorisch Maandblad 82: 170-173.

LAAN, R. & B. VERBOOM, 1986. De Geelbuikvuurpad (*Bombina variegata*) in Zuid-Limburg. Het kan nog! Doctoraalverslag no. 259. Afdeling Dieroecologie, Katholieke Universiteit Nijmegen.

LAAN, R.M. & B. VERBOOM, 1994. De Geelbuikvuurpad in Limburg: het kan nog steeds! Natuurhistorisch Maandblad 83: 10-18.

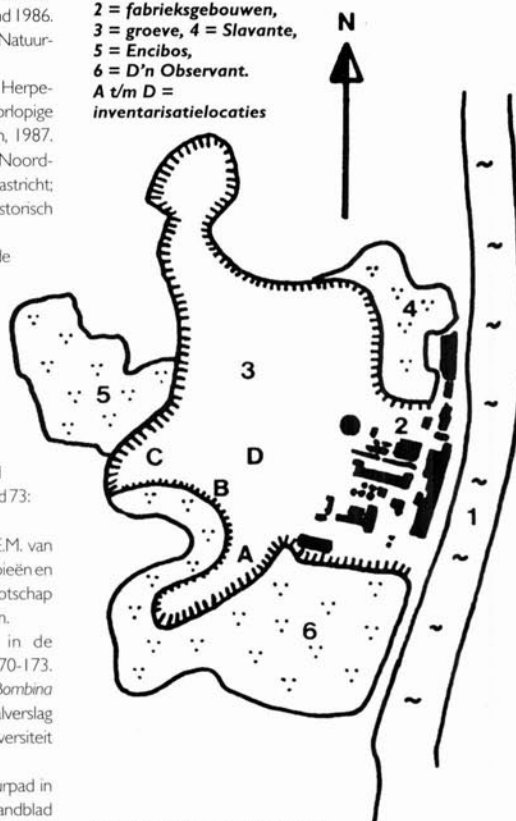
LENDERS, A.J.W., 1983. Reptielen en amfibieën. In: D.C. van Schaik, red. De Sint Pietersberg. Met een aanvullend gedeelte van 1938-1983 (heruitgave van Van Schaik, 1938). EF & EF B.V., Thorn: 452-454.

LENDERS, A.J.W., 1991. Grotensalamanders? Natuurhistorisch Maandblad 80: 18.

LENDERS, A.J.W., 1992. Vroedmeesterpad. In: J.E.M. van der Coelen (red.), Verspreiding en ecologie van amfibieën en reptielen in Limburg: 92-104. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Stichting RAVON; Maastricht, Nijmegen.

LENDERS, A.J.W. & T.G.Y. VAN DEN BROEK, 1992. Geelbuik-

1 = Maas,
2 = fabrieksgebouwen,
3 = groeve, 4 = Slavante,
5 = Encibos,
6 = D'n Observant.
A t/m D =
inventarisatielocaties

FIGUUR 3. Overzichtstekening van de ENCI-groeve (schaal 1:25000).

vuurpad. In: J.E.M. van der Coelen (red.), Verspreiding en ecologie van amfibieën en reptielen in Limburg: 105-117. Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Stichting RAVON; Maastricht, Nijmegen.

VERBOOM, B. & R.M. LAAN, 1988. De Geelbuikvuurpad, recente ontwikkelingen. Natuurhistorisch Maandblad 77: 152-157.

FIGUUR 4. Rugstreeppad in ondiepe plas (foto: A. Lenders).